

שיעור ההצבעה

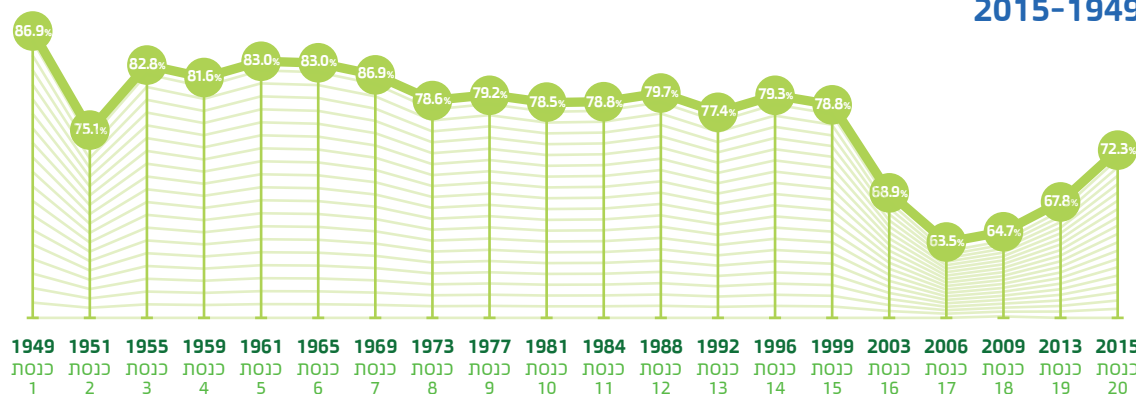
איך ניתן להעלות את שיעור ההצבעה בישראל?
למידה מנסיון של מדינות בעולם

הצבעה בבחירות היא כלי מרכזי בידי האזרח במדינה דמוקרטית, המאפשר לו להשפיע על אופן ניהול המדינה. שיעור ההצבעה, קרי מספר הבוחרים בפועל מכלל בעלי זכות הבחירה, הוא גם מדד אפשרי לאמון הציבורי במוסדות המדינה. לקראת הבחירות לכנסת ה-21, מוצג להלן מידע על שיעור ההצבעה בישראל ובמדינות אחרות, ועל דרכים אפשריות להעלאתו.

מסמך זה נכתב כחלק מסדרת מסמכים בנושאים הקשורים לבחירות, שנכתבים במרכז המחקר והמידע של הכנסת לקראת הבחירות לכנסת ה-21.

שיעור ההצבעה בישראל

שיעור ההצבעה בבחירות לכנסת
2015-1949

ככלל, מאז הקמת המדינה ועד הבחירות לכנסת ה-17, שהתקיימו בשנת 2006, הייתה מגמה כללית של ירידה בשיעור ההצבעה. בבחירות לאספה המכוננת, הבחירות הראשונות שהתקיימו לאחר הקמת המדינה, שיעור ההצבעה היה גבוה מאוד - 86.9%; מאז ועד שנת 2006 הייתה מגמת ירידה בשיעור ההצבעה. ירידה חדה במיוחד הייתה לאחר הבחירות לכנסת ה-15, ושיעור ההצבעה הנמוך ביותר עד כה, 63.5%, נרשם בבחירות לכנסת ה-17, שהתקיימו בשנת 2006. מאז יש מגמת עלייה בשיעור ההצבעה, ובבחירות לכנסת ה-20, שיעור ההצבעה היה 72.3%.

מי מצביע בישראל? נתונים מהבחירות לכנסת ה-20

שיעור ההצבעה
הכללי בישראל **72.3%**

שיעור ההצבעה
ביישובים חרדים **82.5% ↑**

שיעור ההצבעה
ביישובים לא יהודיים **63.5% ↓**

ועדת הבחירות המרכזית מפרסמת מידע על תוצאות הבחירות בחלוקה לקלפיות וליישובים. בהצלבת הנתונים האלה עם נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אפשר לראות הבדלים בין יישובים עם מאפיינים שונים*: בנתונים אלו לא נכללו הצבעות במעטפות כפולות, שנשפרות בנפרד ויכולות להעלות את שיעור ההצבעה.

שיעור ההצבעה בחלוקה למחוזות וערים

שיעורי ההצבעה הגבוהים ביותר ברשות מקומית שמתגוררים בה יותר מ-10,000 בעלי זכות בחירה:

89.3% מודיעין עילית

88.6% אלעד

84.4% בית"ר עילית

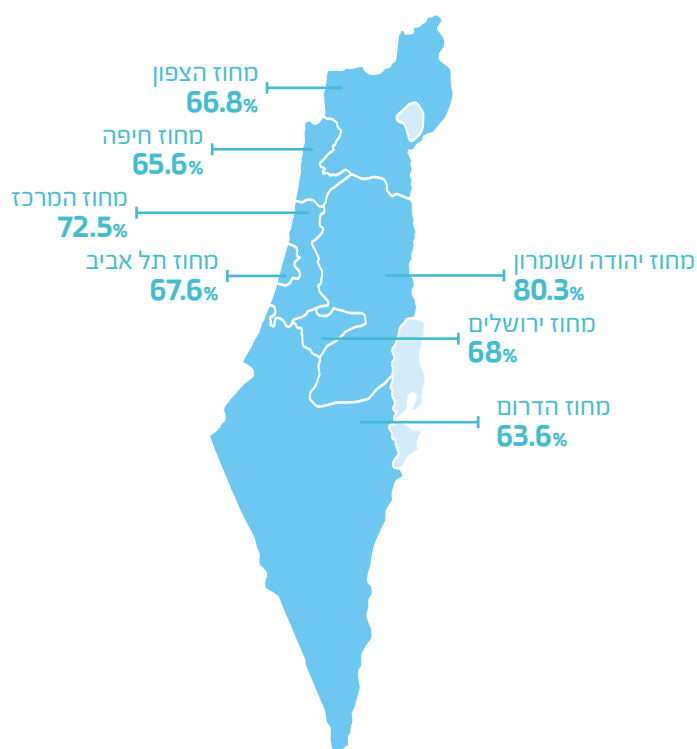
שיעורי ההצבעה הנמוכים ביותר ברשות מקומית שמתגוררים בה יותר מ-10,000 בעלי זכות בחירה:

47.2% מגאר

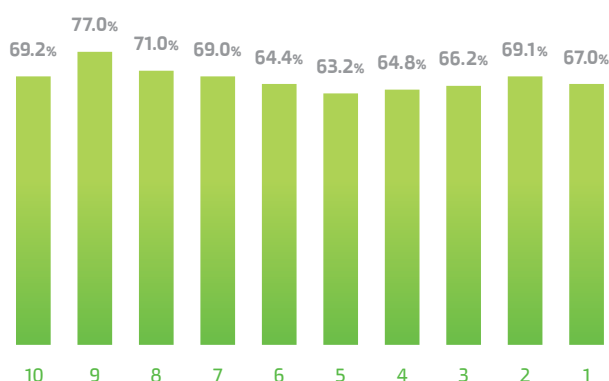
49.0% אילת

55.8% בת ים

57.8% נצרת עילית

שיעור הצבעה לפי אשכול חברתי-כלכלי

טענה רווחת במחקרים בנושא היא ששיעור ההצבעה עולה עם העלייה במעמד החברתי-כלכלי. בבחינת שיעורי ההצבעה בבחירות לכנסת ה-20 לפי אשכול חברתי-כלכלי מגמה כזאת אינה ניכרת: אומנם ביישובים השייכים לאשכולות 9 ו-8 (קרי, אשכולות חזקים) שיעורי ההצבעה גבוהים יחסית, אך שיעורי ההצבעה הממוצעים באשכולות הנמוכים (1 ו-2) גבוהים דווקא משיעורי ההצבעה שבאשכולות הביניים (4-6). ייתכן שהדבר קשור להרכב האוכלוסייה המתגוררת ביישובים באשכולות 1 ו-2, ובפרט לשיעור הגבוה יחסית של האוכלוסייה החרדית בהם (שכאמור, שיעורי ההצבעה שלה גבוהים יותר).

* נתון שיעור ההצבעה בכל אשכול ומחוז חושב על פי חלוקת כלל המצביעים בכל היישובים השייכים לאותו אשכול ומחוז בכלל בעלי זכות הבחירה בהם. הנתונים לא כוללים יישובים קטנים שלא מוזכרים בנתונים שמפרסמת ועדת הבחירות המרכזית.

חישוב שיעור ההצבעה ישראלים בחו"ל

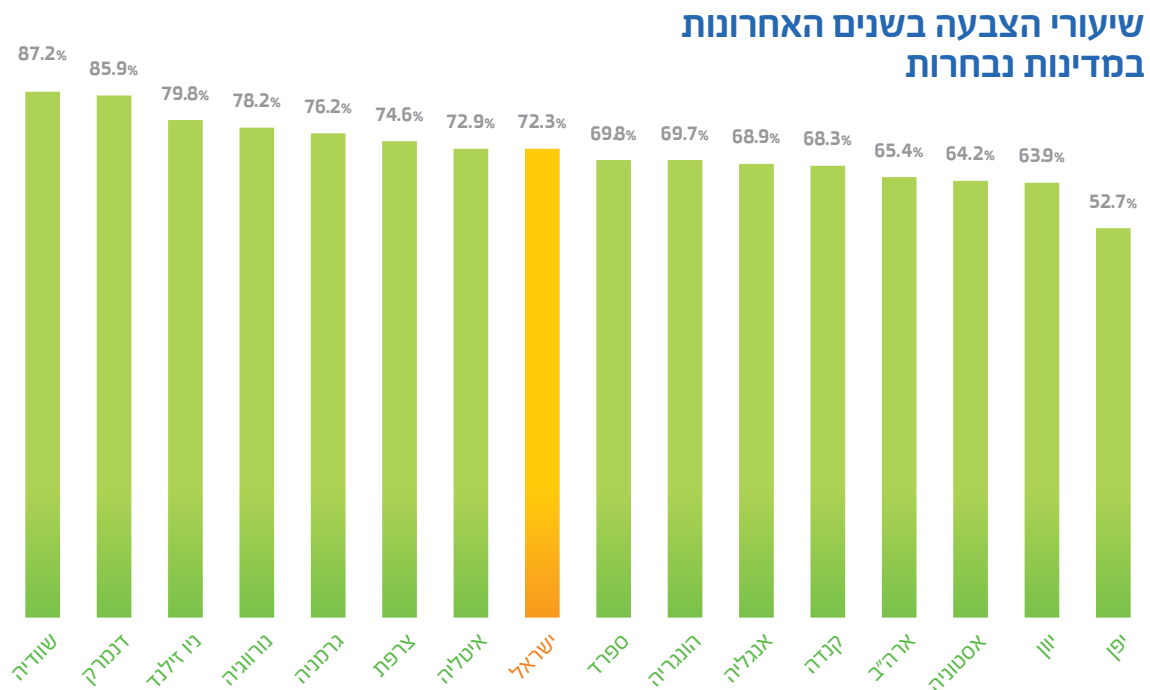
בפנקס הבוחרים (רשימת בעלי זכות הבחירה) רשום כל אזרח ישראלי שמלאו לו 18 שנה (עד ליום הבחירות) והוא רשום במרשם האוכלוסין. ישראלים השוהים בחו"ל בזמן הבחירות רשומים כבעלי זכות בחירה ועל כן נכללים בחישוב שיעור ההצבעה, אף על פי שהסבירות שיצביעו נמוכה.

לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ביום הבחירות לכנסת ה-21, ביום הבחירות צפויים להיות כ-560,000 ישראלים שישוהו בחו"ל יותר משנה. עליהם נידרש להוסיף מספר לא ידוע של ישראלים שייסעו לחו"ל לזמן קצר יותר ולא יהיו בישראל במועד הבחירות. הפחתת מספר הישראלים השוהים בחו"ל ממספר בעלי זכות הבחירה תביא לתיאור נאמן יותר למציאות של פוטנציאל המצביעים; יתר על כן, השימוש בנתון זה יביא להצגת שיעור הצבעה גבוה יותר.

שיעורי הצבעה במדינות נבחרות - מבט משווה

מהתבוננות בשיעורי ההצבעה במדינות שונות בעולם בשנים האחרונות ניכרת תמונה מגוונת: יש מדינות שחלה בהן ירידה עקבית בשיעורי ההצבעה; במדינות אחרות הייתה תנועתיות רבה ושיעורי ההצבעה עלו וירדו בכל מערכת בחירות; במדינות נוספות שיעורי ההצבעה נשמרו יציבים יחסית.

בתרשים שלהלן מוצגת השוואה בין שיעורי ההצבעה בישראל לשיעורי ההצבעה בכמה מדינות החברות ב-OECD, כפי שנרשמו בבחירות האחרונות בכל מדינה.

הנתונים על שיעורי ההצבעה בבחירות האחרונות במדינות שונות ב-OECD מעידים על חוסר האחידות בתחום זה: שיעור הצבעה גבוה יחסית נמצא בשוודיה (87.2%) ובדנמרק (85.9%); שיעור הצבעה נמוך יחסית נרשם ביוון (63.9%) וביפן (52.7%). שיעור ההצבעה בבחירות האחרונות בישראל (לכנסת ה-20) מקמם אותה באמצע רשימת המדינות שנסקרו (72.3%).

כלים מוכרים בעולם להעלאת שיעורי ההצבעה

שיעור ההצבעה בבחירות מושפע ממגוון גורמים: המוטיבציה של האזרחים להצביע; מידת הקושי הכרוכה במימוש זכות ההצבעה; מידת האמון במוסדות השלטון ועוד.

במדינות רבות מתמודדים עם אתגר השמירה על שיעורי ההצבעה גבוהים או נוקטים אמצעים להעלאת שיעורי ההצבעה. חלק מהאמצעים שהמדינות אימצו לשם כך משפיעים מהותית על תהליך הבחירות בהן (למשל כינון חובת הצבעה); אמצעים אחרים ממוקדים בהיבטים הטכניים של ההצבעה (למשל הקלת תהליך ההצבעה כדי לצרף בעלי זכות בחירה נוספים למעגלי המצביעים). להלן סקירה של חלק מאמצעי המדיניות האלה.

חובת הצבעה

יש מדינות אשר מחייבות את אזרחיהן להצביע בבחירות. מטבע הדברים, חלק מהותי בכינון חובת הצבעה הוא הטלת סנקציות בגין אי-ציות לה. יש מדינות המטילות **סנקציות כבדות על אי-הצבעה**, ויש מדינות שבהן חובת ההצבעה היא בעיקרה **סמלית ואין סנקציות של ממש על אי-הצבעה**.

במנעד בין שני אלה אפשר למצוא מדינות המשתנות עונשים בדרגות חומרה משתנות, ובהם דרישת הסבר לאי-ההצבעה - כדי למנוע את הענישה נגד מי שלא הצביע. יצוין כי ישנם גם עונשים מרחיקי לכת יותר, כגון שלילת זכות ההצבעה, איסורים על מילוי תפקידים ציבוריים, איבוד זכויות ציבוריות ואף מאסר. **חובת ההצבעה נחשבת כלי יעיל במיוחד להעלאת שיעור ההצבעה, אם היא מלווה בסנקציות ובאמצעי אכיפה.**

חשוב לציין כי כלי זה שנוי במחלוקת בקרב חוקרים במדע המדינה. הוא נתפס כצעד קיצוני ולא דמוקרטי, למשל משום שהוא פוגע בחירותם של האזרחים להחליט שלא להצביע; לעומת עמדה זו, יש הטוענים שהתועלת הציבורית הטמונה בו עולה בהרבה על הפגיעה שהוא גורם, שכן הוא מביא לייצוג פוליטי המשקף את העדפות האזרחים ומחזק את היסודות הלגיטימיים של המשטר.

חובת ההצבעה חלה בעשרות בודדות של מדינות, וחלק ניכר מהן הן מדינות דרום אמריקה. חובת הצבעה נדירה יחסית בדמוקרטיות הוותיקות, ולרוב נלוות לה הטלת סנקציות ואכיפה הדוקה. עם הדמוקרטיות הוותיקות שמיישמות חובה זו נמנות **אוסטרליה, לוקסמבורג, בלגיה ויוון**.

הורדת גיל הצבעה

ברוב מדינות העולם, הזכות להצביע בבחירות הכלליות היא מגיל 18. יש מדינות מעטות שנקבע בהן גיל הצבעה נמוך מ-18, ובהן אוסטרליה, ברזיל וארגנטינה. אחד הטיעונים בעד הורדת גיל זכות ההצבעה הוא שזכות הצבעה בגיל צעיר יותר עשויה לעודד מעורבות של צעירים במערכת הפוליטית, ועשויה להעלות את שיעור ההצבעה. עם זאת, במחקרים אחדים שבהם נבחנה השפעת צעד זה על שיעורי ההצבעה נמצא שהורדת הגיל לא הביאה להעלאת שיעור ההצבעה. סיבה אפשרית היא ששיעור ההשתתפות של הצעירים (בני 18-25) הוא נמוך משיעור ההשתתפות של יתר בעלי זכות הבחירה.

מתן אפשרות הצבעה לאזרחים השוהים מחוץ למדינה

מדינות רבות מאפשרות לאזרחיהן המתגוררים בחו"ל לממש את זכותם להצביע בתנאים מסוימים, המשתנים ממדינה למדינה.

יתרונות:

- ✓ אפשרות ביטוי לאזרחים רבים יותר
- ✓ חיזוק הקשר של המדינה עם אזרחיה שבחו"ל וחיזוק ההזדהות הלאומית שלהם עם המדינה
- ✓ העלאת שיעור ההצבעה (אם האזרחים בחו"ל רשומים בפנקס הבוחרים)

חסרונות:

- ✗ קושי מוסרי - הקניית זכות השפעה על הנעשה במדינה למי שבחר שלא לגור בה
- ✗ החלשת ההשפעה של המצביעים המתגוררים במדינה עצמה

עשרות מדינות מאפשרות לאזרחיהן להצביע מחוץ לשטח המדינה. הן נבדלות זו מזו בכל הקשור לשאלה **המהותית** מי רשאי להצביע ונקטים בהם פתרונות שונים בסוגיות **הטכניות** - היכן תתקיים ההצבעה, מתי תתקיים ואיך תתקיים. יש אפשרויות שונות להצבעה בחו"ל, ובהן הצבעה אישית בנציגויות רשמיות, הצבעה בדואר, הצבעה באמצעות מיופה כוח, הצבעה בפקס, הצבעה מקוונת וכל שילוב של אפשרויות אלה.

יש מדינות המאפשרות לאזרחיהן השוהים בחו"ל להצביע ללא כל מגבלה, ובהן **איטליה, בלגיה, נורווגיה, ספרד ופינלנד**. לעומתן, במדינות אחרות נקבעו תנאים ומגבלות על ההצבעה של אזרחים השוהים מחוץ למדינה. לדוגמה, אזרחים גרמנים שגרים במדינות האיחוד האירופי יכולים להצביע בבחירות ב**גרמניה** ללא מגבלת זמן, ובלבד שהתגוררו בגרמניה שלושה חודשים רצופים טרם יציאתם. לאזרחים שגרים במדינות שאינן חלק מהאיחוד ניתנת זכות בחירה למי ששוהים עד 25 שנים מחוץ למדינה. ב**דנמרק** רשאים להצביע בבחירות אזרחים ששוהים עד שנתיים מחוץ למדינה. אין הגבלת זמן לשליחים רשמיים מטעם המדינה, לשליחי חברות עסקיות ולאזרחים שיצאו ללימודים או שוהים מחוץ למדינה מסיבות רפואיות.

בישראל מתאפשרת הצבעה בחו"ל לעובדי מדינה ולשליחי המוסדות הציוניים

מהמחקר אפשר ללמוד ששיעורי ההצבעה של השוהים מחוץ למדינתם נמוכים במידה ניכרת משיעורי ההצבעה של המצביעים בשטח המדינה. הסברים אפשריים הם קשיים לוגיסטיים במימוש זכות ההצבעה, חוסר מידע מספק באשר לעצם הזכאות להצביע ותחושת הניתוק מאווירת הבחירות השוררת במדינה.

הנגשת הצבעה

הנגשת ההצבעה משמעה נקיטת צעדים שונים לשם הקלה טכנית של תהליך ההצבעה של אוכלוסיות שבנסיבות אחרות היו מתקשות להצביע ואולי לא היו מצביעות כלל: בוחרים הנמצאים הרחק מהקלפי ביום הבחירות; מי שמתקשים להגיע למקום ההצבעה ועוד. **יש שלושה כלים מרכזיים להנגשת ההצבעה: הצבעה מוקדמת, הצבעה בדואר והצבעה באמצעות יפוי כוח.** להלן פירוט על אודות שלושת הכלים הללו:

הצבעה מוקדמת

נוהלי ההצבעה המוקדמת דומים לאלה של יום הבחירות. ההצבעה מתקיימת לפני אותו יום, ומשכה משתנה ממדינה למדינה. פתקי ההצבעה נאספים ונשלחים לפני יום הבחירות הקבוע בחוק, ואינם נספרים עד ליום הבחירות. מדינות שבהן מתקיימת הצבעה מוקדמת הן למשל **אוסטרליה, אסטוניה, בלגיה, דנמרק, נורווגיה, ניו זילנד, סלובניה, קנדה ושוודיה.**

המדינות שבהן מתקיימת הצבעה מוקדמת נבדלות זו מזו בכל הקשור למאפייניה: מספר הימים לפני יום הבחירות הרשמי שבהם אפשר להצביע; זהות בעלי ההיתר להצביע בהצבעה המוקדמת; מיקום ההצבעה המוקדמת. להלן כמה דוגמאות מהעולם שמהן אפשר ללמוד כי אזרחים רבים מצביעים לפני יום הבחירות הרשמי אם ניתנת להם אפשרות לעשות כן:

בבחירות בניו זילנד בשנת 2017, 47.5% מהמצביעים הצביעו בהצבעה מוקדמת

בבחירות לנשיאות ארה"ב בשנת 2016, כ-41% מהבוחרים הצביעו בהצבעה המוקדמת

בבחירות בפינלנד בשנת 2016, יותר מ-40% מהבוחרים הצביעו בהצבעה המוקדמת

בבחירות הפדרליות באוסטרליה בשנת 2016, 31% מהבוחרים הצביעו בהצבעה מוקדמת

המתנגדים להצבעה המוקדמת חוששים מהצבעה מזויפת, למשל במקרים שבהם ההצבעה נערכת באמצעות הדואר או שכללי הזיהוי אינם נאכפים באותה קפדנות כמו ביום הבחירות. מסיבה זו, יש מדינות המגבילות את ההצבעה המוקדמת ומאפשרות אותה במקומות מסוימים בלבד ואף מקפידות על כללי זיהוי מחמירים.

הצבעה בדואר

בכ-20 מדינות ברחבי העולם, רובן דמוקרטיות מפותחות, אזרחים שמסיבות שונות אינם יכולים להגיע לקלפי ביום הבחירות רשאים להצביע בדואר לפני הבחירות. בכל מדינה נקבעות האוכלוסיות הזכאיות להצביע בדרך זו ונקבעים המועדים להגשת הבקשה להצביע בדואר. לדוגמה, **בבריטניה, בגרמניה, בפינלנד, בקנדה, בשווייץ ובשווייץ** רשאי כל אזרח להצביע בדואר (לעיתים לאחר בקשה רשמית להצבעה בדרך זו). לעומת זאת, **בהולנד ובאסטוניה**, למשל, ההצבעה בדואר אפשרית רק לאזרחים המתגוררים מחוץ למדינה או שביום הבחירות הם שוהים מחוץ למדינתם לצורכי עבודה, ורק לאחר שהגישו בקשה מסודרת מראש.

על אף שיש הבדלים מסוימים בין המדינות, נראה כי ישנם שלושה שלבים משותפים להצבעה בדואר:

1. **הרשמה מוקדמת של המבקשים להצביע בדרך זו.** הנרשמים מקבלים לביתם ערכה ובה הנחיות כיצד לממש את זכות ההצבעה שלהם בדואר
2. **סימון פתק ההצבעה והכנסתו למעטפה.** בכל מדינה יש כללים אחרים בדבר אופן הכנסת פתק ההצבעה (מספר המעטפות, כתיבת הפרטים המזהים וכיוצא באלה)
3. **שליחת טופס ההצבעה.** בכל המדינות נדרש שהמעטפות יגיעו ליעדן לכל המאוחר ביום הבחירות. יש מדינות המאפשרות רק משלוח בדואר ויש כאלה המאפשרות גם מסירה ביד במשרדיהם של המפקחים על הבחירות

המצדדים בהצבעה בדואר טוענים, בין היתר, ליתרונות אלה:

- הצבעה זו מעודדת את ההשתתפות בבחירות ומעלה את שיעור המצביעים, משום שהיא מאפשרת הצבעה גם למי שאינם יכולים להגיע לקלפי ביום הבחירות (למשל סטודנטים, שלעיתים לומדים רחוק ממקום מגוריהם הקבוע)
- הצבעה בדואר כרוכה בעלויות כספיות נמוכות יחסית, ועשויה לחסוך זמן וכסף למדינה בניהול הבחירות (עקב הפחתת השימוש בקלפיות)

המתנגדים להצבעה בדואר טוענים, בין היתר, לחסרונות אלה:

- בהצבעה מסוג זה יש חשש להונאה, לזיוף הצבעה נולהצבעה מתוך כפייה, מכיוון שאין פיקוח על המצביע
- בהצבעה זו עלול להיפגע עקרון החשאיות, משום שההצבעה אינה נערכת במקומות מוסדרים

הצבעה באמצעות יפוי כוח

בהצבעה באמצעות יפוי כוח אדם אחר מצביע בפועל בשמו של בעל זכות ההצבעה. המעוניין בכך נדרש למסור לרשויות את שמו של מיופה הכוח, שביום הבחירות יצביע בשמו לאחר שקיבל ממנו הנחיות בדבר העדפותיו. אפשרות זו נהוגה, במגבלות כאלה ואחרות, בבלגיה, בבריטניה, בהולנד, בצרפת ובשוודיה.

היתרון של כלי זה הוא בהקלה על בוחרים שאינם יכולים להגיע לקלפי או מתקשים להגיע אליה (אנשים עם מוגבלות, חולים, קשישים ועוד). לעומת זאת, חסרונותיו של כלי זה הם פגיעה בחשאיות ההצבעה; היעדר ערובה לכך שמיופה הכוח יצביע כפי שביקש בעל זכות הבחירה; החשש להצבעה מתוך כפייה או "גנבת קולות".

פיתוחים בהנגשת ההצבעה - הצבעה מקוונת

הצבעה מקוונת (i-Voting) היא תת-קטגוריה של הצבעה אלקטרונית (הנעשית באמצעים אלקטרוניים ולא דווקא מקוונים), שבה אפשר להצביע באמצעות המרשתת (אינטרנט) ממחשבים פרטיים, בלי הצורך להגיע לנקודת הצבעה פיזית.

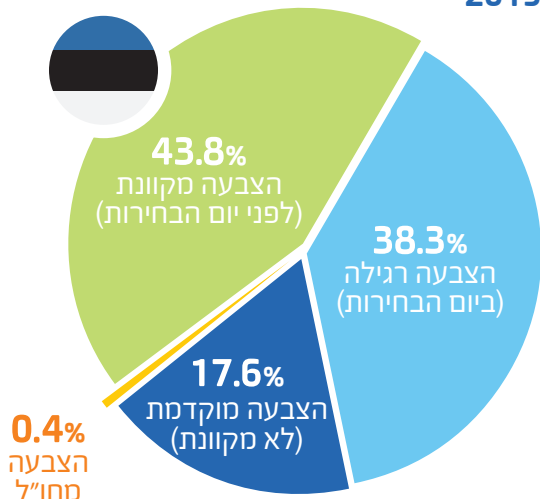
הצבעה מקוונת מאפשרת:

- התלבטות ושינוי ההצבעה במהלך תקופת הבחירות
- הצבעה בלי צורך להגיע לעמדה פיזית - דבר המקל על אנשים עם מוגבלות ומאפשר הצבעה לבעלי זכות הצבעה הנמצאים מחוץ לגבולות המדינה

לעומת זאת, בהצבעה מקוונת יש סיכונים ובעיות:

- להבדיל מהקלפי, המעוצב לשמירה על סודיות ההצבעה, בהצבעה מקוונת, שיכולה להיעשות בכל מקום וזמן, יש פגיעה אפשרית בפרטיות ובסודיות ההצבעה
- יש חשש רב יותר לקניית קולות ולהפעלת לחץ מצד גורמים זרים
- יש יכולת לתמרן את הבחירות באמצעות תקיפות סייבר (של המערכת המרכזית או של המכשירים שהבוחרים משתמשים בהם באופן פרטי)
- יש חשש שפגיעה ותמרון כאמור יגרמו לירידה בלגיטימיות הציבורית של תוצאות הבחירות
- המערכת נגישה פחות לקבוצות שאין להן אוריינות דיגיטלית מספקת

חלוקת המצביעים באסטוניה, 2019

כיום, המדינה היחידה שבה יש שימוש רווח ופתוח לכול בבחירות מקוונות היא **אסטוניה**, שבה החל שימוש במערכת הצבעה מקוונת בשנת 2005. הבחירות מנוהלות כך: במשך כמה ימים לפני יום הבחירות עצמו אזרחים יכולים להצביע בהצבעה מקוונת, וכן לשנות את הצבעתם במשך אותה תקופה. ביום הבחירות עצמו מתקיימות רק בחירות פיזיות בקלפיות. מי שכבר הצביע בצורה מקוונת לפני יום זה ומבקש לשנות את הצבעתו, רשאי להצביע פיזית בקלפי, ואם בחר לעשות כן, הצבעתו מבטלת כל הצבעה מקוונת שהצביע קודם לכן. בבחירות האחרונות לפרלמנט האסטוני, שנערכו במרס 2019, כ-44% מהמצביעים הצביעו באופן מקוון. מומחי מחשבים שונים טענו שהמערכת באסטוניה אינה מוגנת דיה מתקיפות ואינה מאורגנת כהלכה. מנגד, שלטונות המדינה טענו שהבחירות מאובטחות ואפילו מפחיתות סיכונים נלווים.

מדינות נוספות שקלו את האפשרות של הצבעה מקוונת ובדקו אותה:

פינלנד: ועדה מיוחדת של משרד המשפטים שבחנה את האפשרות להצבעה מקוונת פרסמה את מסקנותיה בשנת 2017. הוועדה דחתה את האפשרות לקיים הצבעה מקוונת במדינה, בין השאר, בשל חשש מפגיעה באמון הציבור במערכת הבחירות ובשל חוסר היכולת לערוך ספירה חוזרת בלי לשמור תיעוד של בחירת כל מצביע - ובכך לפגוע בסודיות ההצבעה.

נורווגיה: בשנים 2011 ו-2013, בבחירות לפרלמנט, נערכו פיילוטס של בחירות מקוונות בעשר רשויות מקומיות. הנתונים מן הפיילוטס לא הצביעו על גידול בשיעור ההצבעה, אלא על מעבר מצביעים מהצבעה פיזית להצבעה מקוונת. ככלל, למרות האפשרות לפגיעה בסודיות ההצבעה, הייתה תמיכה ציבורית במנגנון ההצבעה המקוונת. שיעור המדווחים על לחץ חיצוני לשינוי ההצבעה שלהם או ל"קניית קולות" היה קטן מאוד ודומה לשיעור המדווחים על תופעה דומה באוכלוסייה הכללית. בסוף הוחלט שלא להשתמש בבחירות מקוונות, בגלל המחסור בתמיכה פוליטית בצעד כזה.

האם מתן אפשרות הצבעה מקוונת מעודד אזרחים להצביע? תיאורטית, הצבעה מקוונת מקילה על המצביעים ומפחיתה את המאמץ הנדרש מהם, ובייחוד אצל אנשים עם מוגבלות, ולכן אפשר היה לצפות שתעלה את שיעור ההצבעה. למרות זאת, על פי הנתונים מאסטוניה, לפני החלת ההצבעה המקוונת ואחריה, לא חלה עלייה ניכרת בשיעור ההצבעה (אם כי יש להזכיר ששיעור ההצבעה מושפע ממשתנים רבים). מהפיילוטס שנערכו בנורווגיה אפשר ללמוד שההצבעה המקוונת לא העלתה את שיעור ההשתתפות, חלק ממי שהצביעו לפני כן בדרך הרגילה עברו להשתמש בהצבעה המקוונת.

שיקולים חברתיים ולחץ חברתי

חוקרים רבים בתחום מדע המדינה עוסקים במגוון כיווני מחקר מתוך כוונה לבדוק דרכים חדשות להעלאת שיעורי ההצבעה. למשל, בשנת 2008 פורסם באחד מכתבי העת המובילים בתחום מדע המדינה, American Political Science Review, מאמר מעניין הנשען על ממצאים מתחום הפסיכולוגיה החברתית, ובו נמצא שלחץ חברתי משפיע השפעה גדולה על העלאת שיעורי ההצבעה.

במסגרת המחקר נשלח למצביעים רשומים, באמצעות דואר אלקטרוני הממוען אליהם אישית, מידע על שיעורי ההצבעה של האנשים בסביבתם הקרובה (כפי שנרשמו בבחירות הקודמות). ההודעות שנשלחו חולקו לארבע קבוצות, שנבדלו זו מזו במידת הלחץ החברתי שהופעל על מקבל ההודעה. הניסוי הראה כי שיעורי הצבעה גבוהים נרשמו בקרב האזרחים אשר קיבלו הודעה אישית המפרטת את הכוונה לפרסם את השתתפותם בבחירות (כלומר, אם הצביעו) בסביבתם הקרובה (בני ביתם או שכניהם).

המחקר הצביע על כך שלחץ חברתי עשוי להיות כלי מרכזי לעידוד השתתפות פוליטית. ממצאים אלה גם מתחברים לממצאים מבוססים ומוכרים מתחום הפסיכולוגיה החברתית, ולפיהם אנשים אוהבים לשים לב להתנהגותם של אחרים ומאמצים ברצון נורמות חברתיות. הדבר נכון במיוחד כאשר הסביבה מאותתת להם כי התנהגויות אלה ראויות, ובמיוחד כאשר הם יודעים כי התנהגותם תיחשף לציבור.

האם אפשר להפוך את הממצאים האלה לכלי מדיניות יישומי שמטרתו העלאת שיעורי ההצבעה? על שאלה זו נוספות שאלות אחרות, בייחוד בנושא פרטיות וסודיותה, בנושא טיב הלחץ החברתי המופעל, ובסוגיית האיזון בין הזכות לפרטיות ובין הרצון לעודד השתתפות פוליטית רבה יותר.

מקורות:

- ועדת הבחירות המרכזית, נתוני הצבעה לכנסת ה-20 לפי יישוב
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, קובץ היישובים 2017; הרשויות המקומיות - נתונים פיזיים וכספיים
- המכון הישראלי לדמוקרטיה, מצביעים או לא מצביעים? - ההשתתפות בבחירות לכנסת, 2015
- המכון הישראלי לדמוקרטיה, הצעת חוק יסוד הכנסת - תיקון גיל הבחור, 2016
- מרכז המחקר והמידע של הכנסת, זרקור: מבט משווה על גיל ההצבעה בעולם, 2017
- International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA), Voter Turnout Database, Last entrance: March 2019
- Interparliamentary Union, PARLINE Database on National Parliaments, Last entrance: March 2019
- Gerber A, Green D & Larimer C, "Social Field Pressure and Voter Turnout: Evidence from a Large Scale Field Experiment", American Political Science Review, Vol.102, no.1, February 2008

כתיבה ואישור: אהוד בקר, מיכל לרר, אורלי אלמגור לונן | עריכה לשונית: מערכת דברי הכנסת | עיצוב והפקה: מחלקת הדפוס והפרסומים של הכנסת